

Sepet (2005): Sebuah Filem Nasional Malaysia

FATIMAH MUHD SHUKRI
NUR AFIFAH VANITHA ABDULLAH
Universiti Kebangsaan Malaysia

ABSTRAK

Sepet (2005) adalah filem pertama Yasmin Ahmad. Filem ini telah memenangi anugerah di festival filem tempatan dan antarabangsa. *Sepet* juga telah diangkat sebagai subjek kajian dan dikaji dalam pelbagai konteks oleh para sarjana filem. Namun begitu, setakat ini *Sepet* masih belum diteliti sebagai sebuah filem nasional Malaysia. Sehubungan itu, persoalan artikel ini adalah, apakah kandungan filem *Sepet* melayakkannya sebagai sebuah filem nasional Malaysia? Data artikel ini diperoleh daripada penyelidikan asas dengan reka bentuk kajian kualitatif. Analisis kandungan diaplikasikan sebagai kaedah untuk menganalisis bahan kajian dalam artikel jurnal, tesis, akhbar, majalah dan filem *Sepet*. Selain itu, konsep filem nasional oleh Cooke Lez (1999) diaplikasikan untuk meneliti aspek ikonografi dan pengucapan atau bahasa. Dapatan kajian dalam artikel ini adalah, *Sepet* layak diangkat sebagai sebuah filem nasional Malaysia. Dari sudut ikonografi, *Sepet* telah mengemukakan masyarakat Malaysia yang pelbagai kaum sebagai lambang identiti bangsa Malaysia. Ikonografi bangsa Malaysia ini dipaparkan melalui *mise-en-scene* filem ini dari sisi latar, pakaian dan *props* yang ditonjolkan sebagai sebahagian daripada ceritanya. Manakala dari sudut bahasa pula, *Sepet* telah menggunakan bahasa perbualan harian yang digunakan oleh masyarakat Malaysia iaitu bahasa Melayu, Inggeris dan Mandarin. Keistimewaan filem ini adalah penggunaan ketiga-tiga bahasa yang dituturkan sebagai medium komunikasi antara karakter-karakter filem *Sepet*. Keistimewaan ini adalah identiti utama, terutamanya, dalam mengasingkan filem nasional Malaysia dari filem-filem nasional negara lain. Oleh itu, filem *Sepet* memiliki suatu identiti khusus, iaitu penggunaan lebih dari satu bahasa dalam melayakkannya sebagai filem nasional Malaysia.

Kata kunci: Bahasa, Filem Nasional Malaysia, Ikonografi, Kebudayaan, *Sepet* (2005).

Sepet (2005): A Malaysian National Film

ABSTRACT

Sepet (2005) was Yasmin Ahmad's first film. This film has won awards at local and international film festivals. Many film scholars have made *Sepet* their research subject matter, but it has yet to be studied as Malaysian national film. Thus, the question intended to be answered in this article is, does the content of *Sepet* qualify it to be a Malaysian national film? The data of this article was gathered through a fundamental research, with qualitative as its research design. Content analysis was applied as a tool to study research materials such as articles, thesis, newspapers, magazines and *Sepet*. Besides that, the national film concept by Cooke Lez (1999) was applied to study the iconography and language of *Sepet*. The findings show that, *Sepet* qualifies to be a Malaysian national film. In the aspect of iconography, *Sepet* has portrayed the people of Malaysia as multiracial, an identity of the Malaysian nation. This iconography of Malaysian nation is portrayed through its *mise-en-scene*, in terms of background, outfits and props as an integral part of its story. In the language aspect, *Sepet* portrays daily spoken language by Malaysians, which are the *Bahasa Melayu*, English and Mandarin. The uniqueness of this film is the three different languages spoken by its characters. This uniqueness is the main identity that separates Malaysian national film from

national films of other countries. Thus, *Sepet* has one specific identity, which is usage of more than one language that qualifies it to be a Malaysian national film.

Keywords: *Language, Malaysian national Film, Iconography, Culture, Sepet (2005).*

PENGENALAN

Yasmin Ahmad (7 Januari 1958 – 25 Julai 2009) antara pembikin filem Malaysia yang menghasilkan filem yang memiliki keistimewaannya yang tersendiri. Sejak tahun 2005 hingga 2009, beliau telah menghasilkan lima buah filem cereka, iaitu *Sepet* (2005), *Gubra* (2006), *Mukhsin* (2007), *Muallaf* (2008) dan *Talentine* (2009) (Ngo & Harith, 2005). Sebelum terlibat dalam penghasilan filem cereka, beliau terlebih dahulu terkenal dengan menghasilkan filem-filem pendek dan iklan-iklan untuk Petronas (Dewan Kesenian Jakarta, 2012). Iklan-iklan Yasmin dihasilkan sempena hari-hari perayaan utama rakyat Malaysia seperti Merdeka, Hari Raya Aidilfitri, Tahun Baru Cina dan Deepavali. Antara iklan yang telah dihasilkan oleh Yasmin adalah *One Little Indian Boy*, *Race*, *Lee Yen's Best Friend*, *Different World*, *Local Hero*, *Forgiving* dan *Nobody's Child* (Ottel, 2014).

Filem *Sepet* menjadi penanda filem cereka pertama karya Yasmin Ahmad. Filem ini berdurasi lebih kurang sembilan puluh minit. *Sepet* mengisahkan tentang dua remaja Malaysia yang berbeza bahasa, budaya, bangsa dan agama tetapi berkongsi perasaan cinta antara satu sama lain. Watak utama remaja lelaki adalah dari etnik Cina berketurunan Tiong Hua bernama Ah Loong atau Jason (Ng Choo Seong). Watak utama remaja perempuan pula adalah dari etnik Melayu bernama Orked (Sharifah Amani). Kedua-dua remaja ini merupakan pelajar lepasan Sijil Pelajaran Malaysia (SPM) dan masing-masing sedang menunggu keputusan SPM mereka. Kedua-dua watak kemudiannya ditemukan dan akhirnya telah jatuh cinta di antara satu sama lain.

Perhubungan mereka ini diselangi dengan rintangan-rintangannya. Rintangan yang paling jelas adalah dari bapa Orked, Pak Atan (Harith Iskandar) yang kurang selesa dengan pergaulan Orked dengan Jason. Tetapi perhubungan ini dipersetujui oleh ibu Orked, Mak Inom (Ida Nerina). Bagi pihak Jason pula, ibunya, Ma (Tan Mei Ling) beransur-ansur menerima perhubungannya dengan Orked dan menyuruhnya membawa Orked pulang untuk bertemu dengannya. Namun begitu, Jason telah melakukan satu kesilapan besar iaitu telah menghamilkan Maggie (Wong Lai Kuan) adik seorang samseng bernama Jimmy (David Lok). Oleh itu, Jason terikat dengan rasa tanggungjawab dan khabar ini diberitakan kepada Orked. Orked amat kecewa dengan pengkhabaran ini dengan bertindak memutuskan perhubungan mereka. Klimaks filem ini berlaku apabila Jason telah mengirimkan surat kepada Orked dan Jason meluahkan segala perasaannya. Orked sedar akan keikhlasan Jason dan cuba menghubunginya. Namun begitu, terdapat satu babak memaparkan Jason yang terlantar di atas jalan dengan berlumuran darah. Babak akhir pula menunjukkan Orked sedang bercakap dengan Jason menerusi telefon bimbit. Oleh itu, boleh diputuskan di sini bahawa mereka telah berbaik kembali dan akan bertemu suatu hari nanti.

Kehebatan filem *Sepet* terbukti di festival filem dalam dan luar negara. Filem ini telah merangkul enam anugerah di Festival Filem Malaysia (FFM) ke-18 pada tahun 2005 iaitu Filem Terbaik, Cerita Asal Terbaik, Pelakon Pembantu Wanita Terbaik, Pelakon Harapan Lelaki, Pelakon Harapan Wanita dan Poster Terbaik (Wanda, 2005). Selain itu, *Sepet* turut merangkul anugerah Filem Asia Terbaik pada Festival Filem Antarabangsa Tokyo ke-18 juga berlaku pada tahun 2005 (TIFF18) (Aziz, 2005). Malah, sebelum kejayaan di TIFF18, pada tahun 2005 juga *Sepet* telah terlebih dahulu merangkul anugerah Filem Terbaik di Festival Filem Antarabangsa Creteil, Paris, Perancis, Filem Cereka ASEAN Terbaik dan Filem Terbaik

Global Chinese Goldel Arts (Aziz, 2005). Apa yang lebih menarik tentang *Sepet* adalah, filem ini telah ditonton oleh pelbagai lapisan masyarakat yang terdiri daripada pelbagai golongan etnik di Malaysia di seluruh Malaysia. Fenomena ini disahkan oleh Dr. Hatta Azad Khan iaitu seorang sarjana filem di institut pengajian awam di Malaysia (Heide, 2002).

Takrifan ringkas filem nasional adalah, filem yang dihasilkan oleh anak watan sesebuah negara dan dihasilkan dalam negara tersebut (Higson, 1989). Takrifan ini merupakan takrifan yang paling mudah dan umum bagi mengklasifikasikan sesebuah filem sebagai filem nasional negara bangsa. Walau bagaimana pun, terdapat ramai sarjana yang membahaskan tentang definisi, falsafah dan ciri filem nasional (Gabriel, 1982; Higson, 1989; Hyward, 2001; Street, 2005; O'Regan et al., 2005). Justeru, definisi yang dipersetujui ramai sarjana tentang sebuah filem nasional adalah:

Filem negara bangsa yang menggambarkan tentang identiti sebuah negara bangsa, berlatarbelakangkan sebuah negara, memerihalkan tentang masyarakat dalam sesebuah negara dengan mengangkat isu-isu negara, mengangkat wira dan wirawati negara serta menonjolkan kebudayaan masyarakat sesebuah negara bangsa (Gabriel, 1982; Higson, 1989; Hatta, 1994, 1997; Heide et al., 2002).

Oleh itu filem nasional adalah filem khusus yang menggambarkan masyarakat negara bangsa. Secara tidak langsung, filem nasional dengan sendirinya telah terasing dari filem bercorak *mainstream*. Filem bercorak *mainstream* adalah filem dengan gagasan ideologi tradisional *Hollywood* yang berbentuk komersial dengan genre *Western, slapstick comedy, musical, animated cartoon* dan *biographical picture* (Bordwell, Staiger & Thompson, 2005). Berbeza dengan filem nasional yang memiliki identitinya yang tersendiri dan konsep identiti ini adalah berasaskan sumber inti pati negara bangsa. Dengan itu, filem nasional berbeza dengan filem *mainstream* yang berlandaskan corak dan gaya tradisi *Hollywood*.

Kejayaan filem *Sepet* menarik minat pelbagai individu antaranya sarjana-sarjana dalam bidang perfileman dan media komunikasi untuk membincangkan filem ini. Sehubungan dengan itu, *Sepet* telah dikaji dari pelbagai konteks antaranya peletakan produk, gender, genre, kontroversi dan identitinya sebagai sebuah filem Malaysia. Walaupun begitu, masih terdapat jurang ilmu dalam membincangkan filem *Sepet* sebagai sebuah filem nasional Malaysia. Sehubungan dengan itu, maka, artikel ini mempersoalkan kelayakan filem *Sepet* sebagai sebuah filem nasional Malaysia. Hal ini kerana, takrifan filem nasional umum belum cukup untuk melayakkan sebuah filem itu dikelaskan sebagai filem nasional. Selain takrifan filem nasional, terdapat elemen lain seperti kebudayaan yang menjadi teras kandungan filem nasional. Artikel ini bertujuan meneliti kandungan kebudayaan *Sepet* bersandarkan teori Cooke Lez (1999) yang masih lompong dalam konteks korpus ilmu filem ini.

SOROTAN KESUSASTERAAN

Artikel ini membincangkan tentang filem *Sepet* sebagai sebuah filem nasional Malaysia. Untuk itu bahagian ini akan dibahagi kepada tiga bahagian, iaitu yang pertama; membincangkan penulisan-penulisan mengenai filem arahan Yasmin Ahmad. Manakala bahagian kedua pula membincangkan penulisan-penulisan mengenai filem *Sepet* dalam

konteks yang berbeza. Pada bahagian ketiga membincangkan penulisan-penulisan yang mengangkat konsep filem nasional kebudayaan Cooke Lez (1999).

a. Penulisan Tentang Filem Yasmin Ahmad

Untuk membincangkan bahagian pertama ini, terdapat beberapa buah penulisan yang mengangkat karya Yasmin Ahmad sebagai subjek perbincangan. Antara sarjana-sarjana yang membincangkan karya Yasmin adalah Badrul Redzuan dan Faridah (2011), Syaukat dan Imanjaya (2011), Nik Ammar Syaffian dan Wan Ahmad Abd Hakim dan Ngo Sheau Shi dan Harith Baharudin (2015). Sarjana-sarjana ini membincangkan karya Yasmin dalam pelbagai konteks seperti sinema sikap, pemasaran sosial media, kepelbagaian budaya dan agama dan perkahwinan campur.

Makalah bersama Badrul Redzuan dan Faridah Ibrahim (2011) meneliti kehadiran 'sinema sikap' dalam *mise-en-scene* terpilih filem *Mukhsin* (2006). Permasalahannya adalah dorongan 'sikap sinema' merupakan problematik dalam perfileman Melayu yang mengikat dan membentuk wacana sosiobudaya, sejarah dan politik negara. Persoalan yang ingin dijawab adalah bagaimanakah penonjolan sosiobudaya Melayu-Tionghua dalam filem *Mukhsin* (Yasmin Ahmad 2011)? Makalah ini mengaplikasikan kaedah analisis kritis wacana media Fairclough (1995). Babak-babak pilihan yang mengangkat 'sikap sinema' dalam filem *Mukhsin* dan pemaparan hubungan kekuasaan Melayu-Tionghua telah dianalisis. Makalah ini mendapati, terdapat perkaitan antara politik dan sosiobudaya hubungan kekuasaan Melayu-Tionghua dalam bentuk pendidikan. Dari satu aspek, makalah ini telah pun membincangkan isu sosiobudaya dalam filem Malaysia. Isu sosiobudaya ini diperhatikan menerusi sistem pendidikan yang terdapat di Malaysia. Namun, artikel ini tidak membincangkan karya Yasmin dalam konteks sistem pendidikan tetapi, meneliti terus kepada kandungan kebudayaan filem *Sepet*. Oleh itu kajian ini berbeza dari sudut penelitian konsep filem nasional Malaysia.

Makalah bersama Rosidah dan Ekky (2011) meninjau filem Yasmin sebagai alatan pemasaran sosial. Justeru, makalah ini mengangkat permasalahan filem sebagai media mempromosikan kesedaran masyarakat terhadap isu-isu kebaikan kepada khalayak penonton. Persoalan yang ditimbulkan dalam makalah ini adalah, sejauh manakah kita boleh mempertimbangkan filem sebagai salah satu media pemasaran sosial?. Makalah ini berbentuk analisis kritis yang dilaksanakan dengan mengaplikasikan analisis kandungan sebagai instrumen bagi menganalisis pemasaran sosial dalam filem-filem Yasmin Ahmad. Makalah ini mengangkat konsep pemasaran sosial atau produk sosial oleh Kotler dan Roberto (1989) iaitu keyakinan, sikap dan nilai-nilai, terapan sosial (sudut aksi dan tindakan), serta objek yang tampak. Dapatan kajian makalah ini menemukan bahawa, filem-filem Yasmin bertemakan kisah cinta dan nilai-nilai kekeluargaan. Sehubungan dengan itu, filem-filem Yasmin Ahmad memaparkan nilai-nilai multikulturalisme di Malaysia. Makalah ini menganalisis produk sosial yang ditonjolkan dalam filem-filem Yasmin Ahmad. Berbeza dengan artikel ini yang ingin menganalisis kandungan kebudayaan yang dibahas oleh Cooke Lez (1999) iaitu ikonografi dan bahasa.

Penulisan bersama oleh Nik Ammar Syaffian dan Wan Ahmad Abd Hakim mengetengahkan idea perkahwinan campur yang dipaparkan oleh Yasmin Ahmad dalam filem-filem beliau. Permasalahan penulisan ini adalah merungkai perpaduan dan kekangan yang dihadapi oleh Yasmin dalam merealisasikan idea menerusi karya-karya beliau. Justeru, penulisan ini mempersoalkan bagaimana Yasmin Ahmad memaparkan idea perkahwinan campur menerusi filem-filem beliau dalam konteks masyarakat majmuk di Malaysia?.

Metodologi penulisan ini menerusi analisis dokumen dengan sumbernya termasuklah video, buku, artikel, penulisan akademik serta pandangan peribadi penulis. Penulisan ini hanya berbentuk pemikiran kritis. Oleh itu tiada teori yang khusus diaplikasikan bagi menyingkap pemikiran perkahwinan campur dalam filem-filem Yasmin Ahmad. Dapatan penulisan ini merakamkan karya-karya Yasmin Ahmad mengangkat tema percintaan yang cinta akan keamanan melebihi keadaan yang berlaku di Malaysia yang merekodkan penceraihan di antara masyarakat yang berkahwin campur. Walau bagaimanapun perbezaan agama, adat dan bangsa merentasi perasaan cinta yang hadir antara watak-watak dalam karya-karya Yasmin. Penulisan ini hanya meneliti filem-filem Yasmin dari sudut dokumentasi dan pandangan peribadi. Sedangkan artikel ini meneliti karya *Sepet* dari sudut sebuah filem nasional berlandaskan faktor kandungan kebudayaan yang ditonjolkan. Namun metodologi yang diaplikasikan mempunyai persamaan iaitu, mengaplikasikan analisis kandungan sebagai instrumen kajian.

Artikel Ngo Sheau Shi dan Harith Baharudin (2015) membincangkan isu kontroversi filem *Muallaf* (2008) arahan Yasmin Ahmad sehingga filem tersebut digam oleh Lembaga Penapisan Filem Malaysia. Permasalahan kajian adalah pengabaian bahasa sinematik oleh kebanyakan pengkritik filem *Muallaf* sebagai penentu dalam pembentukan makna yang dikaitkan dengan ideologi dominan masyarakat Malaysia. Dengan itu persoalan yang ingin dijawab adalah, bagaimana teks filem *Muallaf* diangkat sebagai artifak budaya dalam mempersembahkan bahasa sinematik dalam masyarakat Malaysia?. Artikel ini mengaplikasikan analisis tekstual terhadap filem *Muallaf* dengan memfokuskan pemaparan isu keagamaan dalam naratif dan penyusunan visual filem tersebut. Dengan mengangkat kerangka teori kepelbagaian budaya, isu-isu kontroversil dalam naratif filem *Muallaf* diujahkan. Dapatan artikel ini menyingkap kombinasi stail dan bentuk sinematik menyumbang kepada pembentukan wacana alternatif yang mendorong idea keislaman yang dipegang kuat oleh golongan konservatif terutamanya di kalangan masyarakat kontemporari Malaysia. Oleh itu, kerangka kepelbagaian budaya menyingkap bahasa sinematik dalam konteks filem masyarakat Malaysia. Artikel ini pula mengangkat filem *Sepet* oleh Yasmin Ahmad dari sudut kandungan kebudayaan filem nasional. Dalam konteks kandungan kebudayaan, kepelbagaian dari aspek bahasa diangkat sebagai penunjuk kepada masyarakat majmuk di Malaysia.

b. Sepet Filem Nasional Malaysia

Terdapat beberapa sarjana yang telah mengangkat *Sepet* sebagai subjek kajian antaranya Badrul (2006), Kahairulzainizah (2007), Farah (2012), Norman (2013), dan Fatimah (2014). Secara umum penulisan-penulisan lepas ini meneliti *Sepet* dari pelbagai sudut seperti peletakan produk, gender, genre, semantik, kontroversi dan identiti filem Malaysia. Setakat ini hanya penulisan Khairulzainizah (2007) dan Norman (2013) adalah yang paling hampir dengan subjek artikel ini dari aspek penelitian filem *Sepet* dalam konteks sebagai sebuah filem identiti Malaysia. Sementara itu, penulisan oleh Badrul (2006), Farah (2012), dan Fatimah (2014) juga penting kerana mengangkat *Sepet* sebagai subjek kajian tetapi dari aspek yang berbeza seperti peletakan produk, semantik dan kontroversi filem *Sepet*. Penulisan-penulisan ini akan dibincangkan satu persatu seterusnya.

Tesis Sarjana Muda Khairulzainizah Khairudin (2007) dilaksanakan bersandarkan penyelidikan jenis aplikasi (*applied research*). Tesis ini mengangkat permasalahan bentuk filem nasional, iaitu meneliti ciri-ciri sebuah filem nasional. Dapatan kajian ini adalah bahawa sebuah filem nasional harus memiliki ciri dan norma kebudayaan yang tersendiri.

Tesis ini mengaplikasikan konsep sinema nasional *French* oleh Hyward (1993). Khairulzainizah mengetengahkan tujuh tipologi Hyward (1993) bagi mengelaskan sebuah filem nasional iaitu naratif, genre, kod dan aturan, gerak isyarat dan tata kata, pelakon sebagai lambang, sinema sebagai pusat dan sinema sebagai ukuran, akhir sekali sinema sebagai penggerak kepada hikayat bangsa dan negara. Walaupun Hyward (1993) dan Lez (1999) membahaskan tentang filem nasional, tetapi tipologi Hyward (1993) merangkumi produksi filem dan kandungan filem. Sedangkan konsep kandungan kebudayaan filem nasional oleh Lez (1999) pula menjurus kepada kandungan filem dari aspek ikonografi dan bahasa. Oleh itu, dalam artikel ini kandungan kebudayaan Lez (1999) diaplikasikan berbanding tipologi Hyward (1993). Hal ini kerana, konsep kandungan kebudayaan Lez (1999) menyediakan satu platform yang lebih menjurus kepada subjek yang ingin diteliti dalam filem *Sepet* iaitu dari sudut ikonografi dan bahasa.

Tesis Doktor Falsafah Norman Yusoff (2013) pula meneliti dua buah filem arahan Yasmin iaitu *Sepet* (2005) dan *Mukhsin* (2007). Pemaparan budaya, etnik, gender, genre dan agama yang ditonjolkan dalam filem *Sepet* (2005) dan *Mukhsin* (2007) diteliti sebagai sebuah filem kontemporari Malaysia dengan bersandarkan pendekatan pascakolonial oleh Norman Yusoff. Persoalan yang dibangkitkan adalah bagaimana budaya, etnik, gender, genre dan agama dipaparkan menerusi filem kontemporari Malaysia?. Konsep modenisasi pascakolonial telah diaplikasikan bagi meneliti faktor nostalgia yang dibangkitkan dalam filem *Sepet* (2005) dan *Mukhsin* (2007). Norman menghujahkan bahawa, telah terdapat perubahan secara dinamik dan hibrid dalam aspek grafik, namun filem milenium masih bercorak melodrama dengan unsur-unsur magis dan tahyul. Norman mengesahkan bahawa filem *Sepet* (2005) dan *Mukhsin* (2007) menunjukkan kombinasi paksaan dari pemerintahan kapitalis dahulu dan kebangkitan Islam telah memberi kesan kepada persembahan masa, naratif dan kesenian. Penulisan Norman membawa satu pembaharuan dengan meneliti aspek kemodenan yang belum dibincangkan oleh mana-mana sarjana yang mengkaji filem *Sepet* (2005). Walau bagaimanapun, penulisan Norman terarah kepada faktor moden dan nostalgia yang dipaparkan menerusi filem *Sepet* (2005). Sebaliknya, artikel ini pula lebih menjurus kepada pemaparan budaya yang menjadi identiti filem nasional sebuah negara bangsa.

Artikel jurnal Badrul Redzuan Abu Hassan (2006) meneliti kehalusan kepengarangan Yasmin dalam menterjemahkan seni semiotik dalam filem *Sepet* (2005). Persoalan Badrul berpusat kepada kekeliruan penonton pada babak akhir di mana Jason tertiarap di atas jalan dengan kepalanya berdarah tetapi Orked pula menghubungi Jason dan berkomunikasi dengannya?. Oleh itu kekeliruan babak ini diperhalusi dengan memberi pandangan dan falsafah dari sisi semiotik. Dapatan artikel ini menghujahkan pandangan Badrul dari sisi semiotik iaitu, harapan yang dibentuk oleh Yasmin terhadap kedua-dua watak utama yang mencabar daya artistik filem *Sepet* (2005). Persamaan artikel Badrul dengan artikel ini adalah *Sepet* (2005) sebagai subjek kajian dan penelitian kandungan filem ini. Namun, perbezaan utama antara kedua-dua artikel ini adalah dari segi kerangka analisisnya. Kerangka analisis Badrul adalah wacana semiotik, manakala artikel ini pula adalah aspek kebudayaan filem nasional oleh Lez (1999). Perbezaan ini adalah aspek penting yang mendasari sumbangan korpus ilmu *Sepet* (2005) kepada pengajian filem Malaysia.

Penulisan Farah Azalea Mohamed Al Amin (2012) mengangkat permasalahan dalam beberapa segmen filem *Sepet* (2005) yang mencetuskan kontroversi bagi segelintir masyarakat di Malaysia. Penulisan ini bukan sebuah penulisan ilmiah tentang filem *Sepet* (2005) kerana ia tidak mengaplikasikan sebarang kerangka analisis untuk meneliti filem ini.

Walau bagaimanapun, penulisan Farah mengutarakan pandangan peribadi terhadap isu kontroversi yang dipaparkan menerusi filem *Sepet* (2005) sebagai suatu pembaharuan yang ingin disampaikan oleh Yasmin bagi menonjolkan kepelbagaian etnik dan budaya yang terdapat di Malaysia. Penulisan ini telah membahaskan tentang kepelbagaian yang sebenarnya adalah salah satu keunikan bagi menilai sebuah filem nasional. Namun, penulisan ini terarah kepada perbincangan isu kontroversi yang timbul dan tidak membincangkan kepelbagaian sebagai salah satu faktor unik dalam membahaskan filem nasional. Berlainan dengan Farah, penulisan ini pula mengangkat konsep filem nasional Lez (1999) untuk meneliti kelayakan filem *Sepet* (2005) sebagai sebuah filem nasional Malaysia.

Tesis Sarjana Falsafah Fatimah Muhd Shukri (2014) membincangkan peletakan produk yang dipaparkan menerusi filem *Sepet* (2005). Permasalahan yang diangkat adalah, faktor peletakan produk yang tidak disengajakan atau disengajakan dalam filem secara langsung telah bertindak sebagai pemberi maklumat dan meninggalkan ingatan terhadap suatu produk. Maka, persoalannya adalah, apakah sifat dan ciri *subtle* peletakan produk dalam filem tanpa mengganggu estetika sebuah filem?. Tesis ini menggabungkan dua model peletakan produk oleh Russell (1993) dan Shapiro (1998). Menggunakan gabungan model ini, filem *Sepet* (2005) telah diteliti mengikut kategori teori naratif Field (2005). Dapatan kajian diperoleh berdasarkan kaedah penyelidikan asas dengan mengaplikasikan analisis kandungan sebagai instrumen kajian. Kajian Fatimah mendapati, filem *Sepet* (2005) arahan Yasmin telah berjaya dalam menyelitkan produk secara *subtle* dan tidak mengganggu estetika sebuah filem. Tesis ini meneliti *Sepet* (2005) dari perspektif yang berbeza iaitu peletakan produk dalam filem *Sepet* (2005). Manakala, artikel ini meneliti *Sepet* (2005) dari segi kebudayaan filem nasional yang diketengahkan oleh Lez (1999).

c. *Kandungan Kebudayaan Filem Nasional Cooke Lez (1999)*

Setakat ini, hanya seorang sarjana sahaja yang membincangkan kandungan kebudayaan Lez (1999) dalam konteks filem nasional Malaysia. Asiah (2006) yang mengangkat dan membahaskan tentang konsep kandungan kebudayaan Lez (1999) dalam konteks filem nasional Malaysia. Penulisan Asiah (2006) menjadi tunjang bagi memahami konsep kandungan kebudayaan Lez (1999). Penulisan Asiah (2006) akan dibincangkan di bawah.

Artikel Asiah Sarji (2006) bertajuk *Malaysian National Cinema: An Identity Crisis?* (2006) meninjau kembali definisi sinema nasional Malaysia dengan memahami dua konsep utama iaitu sinema nasional dan identiti nasional. Permasalahan yang ditimbulkan oleh Asiah adalah kebangkitan pembikin filem bebas di Malaysia yang meminta sokongan kerajaan Malaysia dan seterusnya membawa kepada keclaruan bagi mengidentifikasikan filem nasional Malaysia. Asiah dalam artikelnya mempersoalkan di manakah kedudukan hak golongan *independent filmmakers* di Malaysia yang mula meminta sokongan kerajaan terhadap filem-filem yang dihasilkan oleh mereka dan filem-filem mereka telah diperakui di festival luar negara?. Maka, bagi menjawab persoalan ini, Asiah mengaplikasikan konsep Lez (1999) yang terdiri daripada dua faktor iaitu dari aspek kandungan industri dan kandungan kebudayaan. Menerusi kajian kepustakaan, artikel Asiah merakamkan bahawa, dua kandungan ini tidak lengkap dan harus ditambah kepada kandungan perlembagaan bagi menilai sebuah filem nasional Malaysia. Oleh itu, Asiah telah menambah kepada faktor ketiga iaitu kandungan perlembagaan. Artikel Asiah penting dalam memahami struktur perlembagaan perfileman di Malaysia dan konsep filem nasional Lez (1999). Asiah meneliti kandungan industri dan kandungan kebudayaan yang dibahaskan oleh Lez (1999). Walau bagaimanapun, artikel ini menjurus kepada intipati kebudayaan yang terkandung dalam

filem *Sepet* (2005). Dengan itu, hanya kandungan kebudayaan yang sesuai bagi meneliti filem *Sepet* (2005) dan kandungan industri hanya bersifat luaran. Oleh itu, artikel ini berbeza dengan artikel Asiah dari sudut penelitian terhadap konsep filem nasional Lez (1999).

METODOLOGI

Artikel ini dihasilkan daripada kajian penyelidikan asas dengan reka bentuk kaedah kualitatif. Bagi menganalisis data, analisis kandungan akan diaplikasikan sebagai alat kajian utama. Analisis kandungan diaplikasikan bagi menganalisis data dari dua sumber iaitu, sumber utama dari filem *Sepet*, dan data kepustakaan seperti artikel, jurnal, akhbar, tesis, makalah dan majalah.

Filem *Sepet* dengan durasi sembilan puluh minit. Filem *Sepet* terdiri daripada tiga puluh tujuh babak (37 babak). Oleh itu, bagi menjalankan analisis kandungan ke atas filem *Sepet*, langkah-langkah berikut dituruti. Pertama, filem *Sepet* akan ditonton dan 'dibaca' untuk kali pertama untuk memperoleh gambaran keseluruhan filem ini. Seterusnya filem ini ditonton bagi kali kedua untuk menerapkan konsep filem nasional, iaitu kandungan kebudayaan oleh Lez (1999). Kandungan kebudayaan terbahagi kepada dua iaitu ikonografi dan bahasa. Oleh itu, langkah ketiga adalah menyediakan satu jadual untuk mengisi aspek ikonografi dan bahasa yang terkandung dalam keseluruhan 37 babak dalam filem *Sepet*. Langkah keempat adalah rekod aspek ikonografi dan bahasa dalam *Sepet*. Manakala langkah kelima adalah analisis dan interpretasi data yang digarap dalam langkah keempat.

KONSEP FILEM NASIONAL COOKE LEZ (1999)

Teori dan konsep sinema nasional telah dibahaskan oleh beberapa orang sarjana terkemuka seperti Higson (1989), Hayward (2001), Barton (2004), Zhang (2004), Street (2005) dan O'Regan (2005). Secara ringkasnya, kesemua teori sinema nasional membahaskan keunikan sinema negara mereka dan terasing dari sinema-sinema lain khususnya sinema *Hollywood*. Antara sarjana yang membahaskan tentang keunikan sinema nasional ini termasuklah Lez (1999) yang mengangkat sinema British sebagai sinema nasional. Dalam teori sinema nasional British, Lez (1999) telah membincangkan tiga persoalan besar iaitu sinema British, filem British dan sinema British sebagai sebuah sinema nasional. Ketiga-tiga persoalan ini menjurus kepada pembentukan sinema nasional British dengan identiti dan ciri yang tersendiri. Walau bagaimanapun, dalam ketiga-tiga persoalan ini Lez (1999) menekankan tentang kebudayaan yang ditonjolkan oleh filem mampu mengasingkan filem nasional dari filem negara-negara lain. Antara persoalan yang menarik bagi menganalisis kandungan filem adalah ciri yang terkandung dalam filem nasional Lez (1999). Oleh itu, artikel ini membincangkan ciri-ciri filem nasional kandungan kebudayaan yang diketengahkan oleh Lez (1999).

Konsep filem nasional kandungan kebudayaan yang dibincangkan oleh Lez (1999) mengandungi dua ciri atau faktor iaitu ikonografi dan bahasa. Kedua-dua faktor ini adalah saling berkaitan dalam membentuk sebuah filem nasional negara bangsa (Lez, 1999). Dengan adanya kedua-dua faktor ini, maka sebuah filem nasional boleh di identifikasi berdasarkan keunikan yang ditonjolkan menerusi ikonografi dan bahasa. Justeru, kandungan kebudayaan lebih penting menurut Lez (1999) kerana, ia memaparkan keistimewaan kebudayaan negara bangsa dan dikenali oleh para penonton yang menonton filem British. Misalnya, menerusi faktor kebudayaan bahasa, masyarakat dunia akan mengetahui bahawa bahasa itu dipertuturkan oleh masyarakat negara British. Loghat dan dialek yang dipertuturkan mendapat pengiktirafan masyarakat dunia yang sedar dan tahu akan

keistimewaan negara British. Kedua-dua faktor ini akan dibincangkan dengan lebih lanjut di bawah:

a. Ikonografi

Ikonografi yang dibahaskan oleh Lez (1999) termasuklah lokasi penggambaran, pakaian, set, *props* dan intipati yang menggambarkan produksi sebuah filem. Secara ringkasnya, ikonografi boleh dimaksudkan sebagai, ciri-ciri yang melambangkan sebuah masyarakat negara bangsa dalam filem nasional. Ciri-ciri ini adalah intipati yang terdapat dalam negara menjadikan filem itu unik dan melambangkan sebuah negara bangsa. Secara ringkasnya sebuah filem itu dapat dikenal pasti sebagai filem nasional pada lima minit pertama permulaan sesebuah filem (Lez, 1999). Pun begitu, bahasa memainkan peranan penting dalam mengidentifikasi sebuah masyarakat negara bangsa. Dengan itu, Lez (1999) turut membahaskan kepentingan bahasa dalam sebuah filem nasional. Oleh itu, ciri ikonografi ini diperhatikan bagaimana ia ditonjolkan dalam filem *Sepet* (2005)? Bagaimana lokasi menjadi ciri penting dalam pemaparan identiti sebagai sebuah filem nasional Malaysia? Bagaimana pemakaian, adat, budaya dan intipati negara bangsa Malaysia menjadikan *Sepet* sebuah filem nasional Malaysia?. Kesemua ciri ini akan diulas dalam keseluruhan filem *Sepet* (2005).

b. Bahasa

Aspek bahasa pula merupakan suatu ciri penting dalam menonjolkan kebudayaan masyarakat negara bangsa. Bahasa melambangkan identiti masyarakatnya. Sebagai contoh bahasa Melayu yang diketahui penggunaannya adalah masyarakat rantau Melayu. Selain itu, bahasa yang disifatkan oleh Lez (1999) termasuklah bahasa kebangsaan, bahasa etnik, loghat atau dialek dan juga bahasa pertuturan antara golongan atasan, pertengahan dan bawahan. Oleh itu, bagaimana bahasa memainkan peranannya dalam keseluruhan filem *Sepet* (2005)? Bahasa apakah yang digunakan sebagai bahasa komunikasi? Bagaimana pula dengan bahasa pengucapan harian? Hal ini kerana bahasa pertuturan harian adalah berbeza dengan bahasa baku Melayu atau Malaysia. Bahasa harian adalah lebih santai dan tidak mematuhi nahu dan tatabahasa. Oleh itu, bagaimana *Sepet* (2005) menggunakan bahasa perbualan harian dalam konteks karakter yang terdiri daripada dua golongan yang berbeza bahasa?.

Faktor ikonografi dan bahasa ini akan dibincangkan dari sudut karakter, babak, situasi dan jalan penceritaan dalam filem *Sepet* (2005). Keempat-empat elemen ini merupakan unit dalam sebuah naratif filem. Oleh itu, Lez (1999) membahaskan keempat-empat elemen ini untuk mengklasifikasikan atau mengidentifikasikan sebuah filem nasional. Dengan itu, perbincangan di bawah dipecahkan kepada dua iaitu faktor ikonografi dan bahasa. Dua faktor ini akan meneliti empat elemen yang disenaraikan oleh Lez (1999) iaitu karakter, babak, situasi dan jalan penceritaan.

DAPATAN KAJIAN DAN PERBINCANGAN

Berdasarkan kerangka filem nasional kandungan kebudayaan Lez (1999), maka artikel ini menjalankan analisis dan perbincangan terhadap filem *Sepet*. Perbincangan dan analisis akan dibahagi kepada dua bahagian iaitu kebudayaan ikonografi dan kebudayaan bahasa. Kedua-dua kebudayaan ini iaitu ikonografi dan bahasa dibincangkan dari segi visual dan dialog yang dipertuturkan dalam filem *Sepet*. Di bawah merupakan perbincangan dan analisis filem *Sepet*.

a. *Ikonografi*

Penggambaran *Sepet* secara keseluruhannya dijalankan di sekitar bandar raya Ipoh, Perak iaitu salah sebuah negeri di Malaysia. Antara lokasi di yang dapat dikesan dalam filem ini adalah 'Loken' atau dikenali juga sebagai Pasar Karat Ipoh, Restoran *Chicken King* dan Tasik Cermin. Dengan itu gambaran latar belakang visual filem *Sepet* adalah bersumberkan negara Malaysia sepenuhnya.

Filem *Sepet* amat istimewa dalam pemaparan karakternya. Karakter utama filem ini terdiri dari dua kumpulan etnik majoriti di Malaysia iaitu, Melayu dan Cina. Keistimewaan filem ini terletak pada watak utama lelaki iaitu Jason, seorang remaja keturunan Tionghua Malaysia. Menerusi watak Jason ini, kehidupan seorang remaja Cina di Malaysia dipaparkan. Karakter Jason ini melambangkan masyarakat Malaysia yang berbilang kaum dan membuktikan bahawa Malaysia didiami oleh penduduk tempatan selain etnik Melayu. Lebih menarik lagi apabila karakter Ma, iaitu ibu kepada Jason diperkenalkan. Ma berketurunan Baba Nyonya, iaitu salah satu etnik minoriti Malaysia di Melaka yang wujud sejak zaman kesultanan Melayu Melaka. Etnik Baba Nyonya ini adalah sebahagian dari warisan Malaysia (Kelvin, 1999). Selain itu, pembentukan dan kemunculan masyarakat Baba Nyonya ini adalah akibat pertembungan budaya masyarakat dari China ke Melaka dengan masyarakat bumiputra dan persekitaran pada abad ke-15 (Oong, 1982). Panggilan Baba adalah kepada lelaki etnik Cina yang mengamalkan campuran budaya hidup etnik Melayu dan Cina manakala Nyonya pula adalah panggilan bagi golongan wanita (Hanapi & Ajid, 2004). Oleh itu karakter Ma mendukung identiti masyarakat Nyonya Malaysia.

Karakter Melayu juga ditonjolkan dengan keistimewaan yang tersendiri. Pada awalnya penonton dapat mendengar Orked membaca Al-Quran, tetapi pada hakikatnya seperti mana-mana gadis Melayu yang lain, Orked memuja artis Asia iaitu Takeshi Kaneshiro. Pemaparan ini secara tidak langsung menjelaskan ciri-ciri lelaki idaman Orked, iaitu berkulit cerah, bermata sepet dan rambut lurus. Orked telah jatuh hati pandang pertama pada Jason apabila mereka bertemu. Begitu juga Jason yang menyimpan perasaan yang sama terhadap Orked. Seterusnya, keluarga Orked juga bersifat terbuka khususnya Mak Inom atau Mak iaitu ibu Orked dan Kak Yam pembantu rumah keluarga Orked. Kedua-dua karakter ini meminati drama Cina dan mendengar lagu Siam (Thailand). Selain itu, bagi karektor Ma pula, beliau gemar akan koleksi lagu-lagu P. Ramlee dan filem-filem P. Ramlee (Fatimah, 2018). Karakter-karakter ini memaparkan kerencaman identiti masyarakat Malaysia.

Seterusnya dari segi pakaian yang dipadankan dengan karakter-karakter. Bagi negara Malaysia, Baju Kurung adalah lambang identiti golongan wanita Malaysia khususnya bagi etnik Melayu. Dalam filem *Sepet* Baju Kurung dipakai oleh Orked, Mak dan Kak Yam. Sebagai gadis Melayu, karakter Orked sering mengenakan Baju Kurung ketika berjalan-jalan di luar. Hanya pada babak ke-30 sahaja Orked mengenakan *T-Shirt* dan *skrit* separa lutut ketika di berada di luar. Walau bagaimanapun, pakaian ini tidak juga janggal bagi seorang gadis Melayu yang tinggal di kawasan bandar. Apa yang menarik adalah warisan Nyonya yang ditonjolkan oleh Ma. Budaya dan tradisi Nyonya yang ditonjolkan oleh Ma khususnya menerusi Baju Kebaya yang dipakainya menunjukkan penyerapan budaya Melayu oleh etnik peranakan ini. Perkara ini menjadi suatu keunikan kerana identiti Baba Nyonya menjadi satu tarikan perlancongan di Malaysia khususnya pemaparan asimilasi budaya, adat dan bahasa yang merentasi sempadan etnik (Hanapi & Ajib, 2004). Oleh itu suatu ciri keanggunan Malaysia juga dipaparkan menerusi ikonografi pakaian, budaya dan adat di Malaysia.

Filem ini juga memaparkan budaya dan adat dengan cukup 'halus'. Penonjolan Yasmin menerusi filem *Sepet* juga sangat bijak dalam memaparkan jalinan budaya dan adat ini yang mungkin disalah tanggap. Pertama situasi di kedai makan Cina yang menghidangkan babi dan makanan ini tidak halal bagi masyarakat Islam. Dalam situasi ini memaparkan bagaimana Orked memilih untuk memasuki kedai makan tersebut bagi bertemu dengan Jason dan rakannya Ah Keong (Linus Chung Yao Fui). Adat dan budaya ini adalah satu penghormatan yang dipraktikkan oleh masyarakat Malaysia. Di Malaysia, tiada larangan dari segi beragama, mengamalkan adat dan budaya bagi mana-mana etnik. Situasi kedua adalah adegan makan di meja bulat di rumah Jason. Keluarga Ma makan bersama-sama dengan menggunakan *chopstick* iaitu alat untuk makan bagi menggantikan tangan oleh masyarakat Cina, tetapi Ma menggunakan tangan.

b. Bahasa

Bahasa dalam kandungan kebudayaan merangkumi bahasa etnik, loghat dan juga bahasa antara golongan atasan dan bawahan. Lez (1999) membincangkan faktor bahasa sebagai antara identiti bagi mengenal pasti sebuah filem nasional. Bahasa dalam filem *Sepet* merangkumi bahasa kebangsaan, bahasa kedua dan bahasa Cina. Bahasa kebangsaan adalah bahasa Melayu, bahasa kedua pula adalah bahasa Inggeris dan bahasa Cina adalah bahasa Mandarin dan dialek Hokkien.

Bahasa yang paling banyak digunakan dalam filem *Sepet* adalah bahasa Melayu. Bahasa Melayu dipertuturkan oleh seluruh rakyat Malaysia. Bahasa Melayu adalah bahasa kebangsaan bagi negara Malaysia. Oleh itu seluruh masyarakat Malaysia menggunakan dan mempelajari bahasa Melayu di peringkat pra-sekolah sehingga di peringkat universiti. Bahasa Inggeris pula dipelajari sebagai bahasa kedua secara formal di sekolah-sekolah di Malaysia. Bahasa Inggeris adalah antara mata pelajaran wajib di sekolah dan diajar sehingga ke peringkat universiti. Apa yang unik adalah bahasa Inggeris ini digunakan sebagai bahasa harian di dalam rumah bagi sesetengah masyarakat Malaysia. Oleh itu bahasa Inggeris tidak asing jika dipertuturkan oleh masyarakat Malaysia. Seterusnya adalah bahasa Cina, Mandarin. Bahasa Mandarin di Malaysia dipertuturkan oleh masyarakat Cina dan diajar di sekolah-sekolah kebangsaan Cina di Malaysia. Dialek Hokkien pula dipertuturkan oleh golongan masyarakat Baba Nyonya di Malaysia yang dikatakan mencari identiti mereka dan seterusnya mendorong mereka kembali menguasai bahasa dan budaya ibunda mereka (Noriah & Omar, 2013).

Bahasa Melayu dan Inggeris dipertuturkan oleh kesemua karakter dalam filem *Sepet*. Rata-ratanya, kesemua watak menuturkan bahasa Melayu harian dan Inggeris. Bahasa Melayu dan Inggeris dituturkan antara Orked dan ahli keluarganya, rakan-rakan Orked dan Jason serta Ma iaitu ibu Jason. Dalam *Sepet* Yasmin mengekalkan kebudayaan dan identiti Nyonya terhadap watak Ma. Walaupun dialek Hokkien menjadi dialek Baba Nyonya kini, tetapi, Ma menuturkan bahasa Melayu dengan fasih kerana menurut Oong (1982), ketika pedagang dari China berdagang ke rantau Melayu, bahasa Melayu menjadi bahasa komunikasi bagi berhubung dengan masyarakat Melayu. Oleh itu, bahasa Melayu ini dikekalkan oleh Ma sebagai salah seorang warisan kepada Baba Nyonya di Malaysia. Penggunaan bahasa Melayu ini digunakan di setiap babak ketika bercakap dengan anak-anaknya mahupun suaminya, dan anak-anaknya dan suaminya membalas dengan dialek Hokkien.

Namun terdapat percampuran bahasa Hokien apabila Ma memarahi suaminya. Ma tidak menggunakan bahasa Mandarin atau dialek Hokkien. Hanya satu perkataan Inggeris yang dipertuturkan oleh Ma iaitu *shut up*. Selain dari bahasa Melayu dan Inggeris harian, bahasa Mandarin dan dialek Hokkien dipertuturkan oleh Jason dan Ah Keong. Dalam *Sepet* juga Yasmin membina watak Orked sebagai gadis Melayu yang tidak segan dalam menuturkan beberapa perkataan dalam bahasa Mandarin. Bagi merapatkan jurang antara mereka, Orked memilih untuk menggunakan bahasa Inggeris dan perkataan-perkataan Mandarin yang mudah untuk berkomunikasi dengan Jason. Oleh itu, filem ini mengadun ketiga-tiga bahasa ini untuk bertutur antara satu sama lain.

KESIMPULAN

Filem *Sepet* layak diangkat sebagai filem nasional Malaysia. Kelayakannya bersandarkan kepada konsep filem nasional kandungan kebudayaan Lez (1999). Lez (1999) menegaskan bahawa kebudayaan adalah faktor yang paling penting dalam mengelaskan sebuah filem nasional. Kebudayaan dapat diidentifikasi menerusi ikonografi dan bahasa. Oleh itu, *Sepet* telah memenuhi kedua-dua ciri ini sama ada dari sudut ikonografi mahupun bahasa. Namun kemungkinan ada segelintir masyarakat menidakkan filem *Sepet* yang menggunakan juga bahasa Inggeris dan bahasa Mandarin serta dialek Hokien. Walau bagaimanapun perbahasannya di sini adalah, sistem pendidikan Malaysia menentukan bahasa Inggeris sebagai salah satu mata pelajaran wajib untuk dipelajari di sekolah sehingga ke peringkat universiti (Dasar Pendidikan Kebangsaan, 2012). Oleh itu, penggunaan bahasa Inggeris adalah tidak asing di Malaysia. Selain itu, bahasa Cina diamalkan oleh masyarakat tempatan Cina di Malaysia (Kho, Chew, Tan & Chang, 2011). Dalam sistem pembelajaran di sekolah-sekolah kebangsaan Cina di Malaysia, bahasa Mandarin menjadi bahasa perantaraan (Kho, Chew, Tan & Chang, 2011). Selain itu, terdapat keluarga Melayu, India atau etnik-etnik lain di Sabah dan Sarawak yang menghantar anak-anak mereka ke sekolah kebangsaan Cina. Dengan itu tidak janggal jika etnik-etnik selain Cina bertutur dalam bahasa Mandarin. Ini adalah keistimewaan Malaysia yang boleh diangkat dalam identiti filem nasional Malaysia. Keistimewaan ini mengasingkan filem nasional Malaysia dengan negara-negara lain terutama negara jiran seperti Indonesia dan Thailand. Keunikan dan keistimewaan ini menjadikan filem nasional Malaysia memiliki suatu identiti yang hanya dimiliki oleh Malaysia. Oleh itu, filem nasional Malaysia seharusnya menggunakan keunikan ini bagi memperkenalkan keistimewaan Malaysia kepada warga dunia.

BIODATA

Fatimah Muhd Shukri merupakan pelajar Sarjana Kedoktoran di Pusat Bitara Melayu, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia. Penyelidikan banyak menjurus ke arah bidang perfileman. Bidang perfileman pula menjurus kepada kajian filem nasional, sinema nasional, aliran baharu dan filem Malaysia. Email: fatimahmuhdshukri@gmail.com

Nur Afifah Vanitha Abdullah merupakan pensyarah kanan di Pusat Penyelidikan Bitara Melayu, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia. Bidang kepakaran beliau adalah pengajian seni persembahan dengan fokus kepada bidang drama dan teater. Email: nurafifah@ukm.edu.my

RUJUKAN

- Abdul Aziz Ittar. (1, November 2005). Sepet menang anugerah lagi. *Utusan Malaysia*. Diambil dari <http://ww1.utusan.com.my>
- Asiah Sarji. (2006). Malaysian national cinema: An identity crisis?. *Jurnal Skrin Malaysia*, 3, 143-154.
- Badrul Redzuan Abu Hassan. (2006). Sepet: Sisi semantik, sisi sinematik. *Jurnal Skrin Malaysia*, 3, 233-246.
- Badrul Redzuan Abu Hassan & Faridah Ibrahim. (2011). Membangun 'sinema sikap': Memproblematik hubungan kekuasaan Melayu-Tionghua dalam Mukhsin. *Jurnal Komunikasi*, 27, 137-160.
- Barton, R. (2004). *Irish national cinema*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Dasar Pendidikan Kebangsaan. (2012). Kementerian Pelajaran Malaysia: Putrajaya.
- Dewan Kesenian Jakarta, GRATIS. (2012). *Kineforum tokoh Yasmin Ahmad*.
- Fatimah Muhd Shukri. (2014). *Dramaturgi filem: Peletakan produk dalam filem-filem Melayu dan Hollywood* (Tesis Sarjana).
- Farah Azalea Mohamed Al Amin. (2012). Controversies surrounding Malaysian independent female director Yasmin Ahmad's first film, Sepet. *17th Biennial Conference of the Asian Studies Association of Australia*.
- Gabriel, T. H. (1982). *Third cinema in the third world: The aesthetics of liberation*. Michigan: UMI Research Press.
- Gray, T. G. (2002). *Malaysia sinema and negotiation with modernity: Film and anthropology* (Tesis Dr. Fal, Napier University, Edinburgh).
- Hanapi Dollah & Ajid Che Kob. (2004). Nyonya Melaka: Pelancongan dan tranformasi budaya Baba. *Jurnal Melayu*, 1, 115-140.
- Harding, J. & Ahmad Sarji. (2011). *P. Ramlee the bright star*. Kuala Lumpur: MPH Group Printing.
- Hassan Abdul Muthalib. (2013). *Malaysian cinema in a bottle: A century (and a bit more) of wayang*. Selangor: Academe Art & Printing Services.
- Hayward, S. (2001). *French national cinema*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Hatta Azad Khan. (1994). *The Malay cinema 1948 - 1989 early history and development in the making of national cinema* (Tesis Doktor Falsafah).
- Hatta Azad Khan. (1997). *The Malay cinema*. Selangor: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Heide, W. vd. (2002). *Malaysian cinema, Asian film: Border crossings and national cultures*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Higson, A. (1989). The concept of national cinema. *Screen*, 30, 36-47.
- Kelvin Ong U-Lin. (1999). *Kebudayaan hibrid dalam alam bina Malaysia: Kajian kes masyarakat Baba Nyonya Melaka* (Tesis Sarjana).
- Khairulzainizah Khairuddin. (2007). *Sebuah kajian ilmiah terhadap sinema kebangsaan dan ciri-ciri identiti dalam fielm Malaysia* (Tesis Sarjana Muda).
- Kho Suet Nie, Chew Chee Khiang, Tan Joon Ling & Chang Peng Kee. (2011). Pembingkai isu pendidikan di Malaysia oleh sumber berita dan akhbar Cina. *Jurnal Komunikasi*, 27, 221-238.
- Nelmes, J. (Ed.). *An introduction to film studies* (pp. 348-380). London: Routledge.
- Mohd Azhar Ibrahim. (31, Disember 2009). Industri Filem Malaysia. *Bernama*. Diambil dari http://www.bernama.com/bernama/v3/bm/news_lite.php?id=465418

- Ngo Sheau Shi & Harith Baharudin. (2015). Pemaparan kepelbagaian budaya dan agama dalam filem Muallaf arahan Yasmin Ahmad. *Wacana Seni Journal of Arts Discourse*, 14, 111-145.
- Nik Ammar Syaffian Nik Mohd Fadzil, & Wan Ahmad Abd Hakim Wan Dagang. Mencerna karya Yasmin Ahmad dalam konteks perkahwinan campur di Malaysia.
- Noriah Mohamed & Omar Yusoff. (2010). Tinjauan identiti dan bahasa hibrid dalam kalangan Samsam, Baba Nyonya dan Jawi Peranakan di Utara Semenanjung Malaysia. *Sari - International Journal of the Malay World and Civilisation*, 28, 35-61.
- Norman Yusoff. (2013). *Contemporary Malaysian cinema: Genre, gender and temporality* (Tesis Doktor Falsafah). Diambil dari <https://ses.library.usyd.edu.au/handle/2123/9925>
- O'Regan, T. (2005). *Australian national cinema*. New York: Routledge.
- Oong Hak Ching. (1982). Bahasa Melayu peranakan dan perkembangan penggunaannya dalam masyarakat Cina peranakan sebelum perang dunia kedua. *Jebat: Malaysian Journal of History, Politics and Strategic Studies*, 11, 107-130.
- Ottel. (2014). Koleksi iklan oleh Yasmin Ahmad yang pernah mengusik jiwa rakyat Malaysia. Diambil dari <https://amazingnara.com>
- Rosnah Kassim & Elyna Shukri (Penerbit), & Yasmin Ahmad (Pengarah dan Penulis). (2004). *Sepet* (Filem). Malaysia: MHZ Film.
- Street, S. (2005). *British national cinema*. New York: Taylor & Francis e-Library.
- Syaukat, R., & Imanjaya, E. (2011). Film sebagai media sosial marketing: Yasmin Ahmad berjualan ide multikulturalise. *HUMANIORA*, 2(1), 634-642.
- Wanda Idris. (18, Julai 2005). Sepet rangkul enam anugerah. *Utusan Malaysia*. Diambil dari <http://ww1.utusan.com.my>
- Zhang, Y. (2004). *Chinese national cinema*. New York: Routledge.